

5. Дробот О. В. Діагностика професійної свідомості: основні принципи дослідження. *Кризова психологія та технології психологічної інтервенції* : матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (Львів–Торунь, 1 вересня – 12 жовтня 2025 р.). Львів – Торунь : Ліга-Прес, 2025. С. 34–36.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-621-1-86>

Топчий Д. О.,

*аспірант кафедри психології, філософії та суспільних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Нинішні воєнні обставини обумовлюють зростання актуальності проблеми, яку формує травматичний досвід особистості, адже цьому психологічному явищу притаманна все більша поширеність. Окрім того, останніми роками в царині, що вивчає психопатологію, були кодифіковані різні соціальні явища, завдяки яким сформувалася окрема сфера: психотравматизм, в її контексті відбувається об'єднання різних думок, висловлених як безпосередньо вченими-психологами, так і фахівцями, що представляють інші сфери. Травматичний досвід у своєму підґрунті містить травму, термін, який наукові джерела не трактують однозначно, адже вченими висуваються різні формулювання суті цього поняття, приміром, беруться до уваги відповідні екстремальні ситуації, вплив, у тому числі, воєнних дій, насильства, рабства, терактів і т. д. Тож, на нашу думку, доречними є систематизація матеріалу, який вивчає травматичний досвід, отриманий особистістю, й пропозиція авторського формулювання цього терміна.

В ситуації, коли в Україні триває багаторічний воєнний конфлікт, внутрішня міграція та пов'язані з нею негативні соціальні, економічні й медичні наслідки постають у вигляді особливо гострої проблеми. Із соціальної, економічної та психологічної точки зору міграцію окрема людина переживає як велике навантаження й досвід, якого супроводжують особистісні переживання, пов'язані з нестабільністю і втраченою можливістю контролювати ситуацію та власне життя, порушенням ідентичності, розгубленістю, відчуттям вразливості й неможливістю планування свого майбутнього. Ознаки травматичного досвіду, соціально-стресових умов, які вимушено переживаються людьми, – це

наявність зтяжнього характеру й безумовний вплив на їхнє психічне здоров'я.

Поняття «травматичний досвід» складається з двох понять – травма і досвід. У попередніх статтях ми розглянули еволюцію поняття травми з доби античності, стадію його концептуальної артикуляції, починаючи з другої половини XIX ст. і первинної диференціації та термінологічного становлення в різних наукових дискурсах на початку XX ст. і до утвердження в кінці XX ст. травматичних студій як самостійного міждисциплінарного напряму наукового знання. Тож травматичний досвід – це складне багатозначне, полівалентне, динамічне, гетерогенне та гібридне поняття з розмитими смисловими контурами, різномірністю підходів і класифікацій, які значною мірою залежні від розуміння травми, що зумовлює його дискусійний характер і термінологічну невизначеність [1].

Існує зв'язок основних факторів, спроможних до посилення травматичного стресу, з наступними явищами: сприйняття ситуацій, що сталися в минулому, які особистість вважає вкрай несправедливими; неможливість чинити опір певним обставинам; пасивна поведінка людини та її фізична виснаженість; володіння минулим неподоланим досвідом; відсутня фахова психологічна допомога й т. ін. З іншого боку, фактори, що впливають на зменшення негативного впливу, який спричиняє травматичний досвід на стан свідомості особистості, полягають у тому, що: ситуації, які пережила людина, сприймаються як неминучі; особистість веде активний спосіб життя; присутній позитивний досвід вирішення непростих проблем; наявність фізичного добробуту й підтримки оточення.

Однак варто зауважити, що здобуття травматичного досвіду внутрішньо-переміщеними особами відбувається не тільки у зв'язку з тим, що вони перебували в зоні, де ведуться бойові дії, та вимушені були покинути окуповані території, переїхавши звідти, що може бути співвіднесеним із минулим і непростим теперішнім періодом, пов'язаним із переселенням та пристосуванням до необхідності жити в нових умовах. Його також доповнює досвід проєктування майбутніх змін до того, як довелось переселитися, і в цьому майбутньому є наявність планів та сподівань, не реалізованих у зв'язку із впливом зовнішніх факторів. У зв'язку з несподівано обірваними планами та безрезультатно витраченими на їхнє втілення зусиллями й ресурсами, майбутнє, заплановане до того, як довелось переселитися, сприймається як травматичне. Тому, як і іншими часовими компонентами, якими володіє травматичний досвід, травматичним досвідом проєктування майбутнього життя, що відбулося в минулому, спричиняється вплив на те, яким бачать своє майбутнє внутрішньо-переміщені особи.

Отже, суть терміна «травматичний досвід» варто сприймати як наявність специфічного комплексу зовнішніх факторів, під вплив яких потрапляють суб'єкти та дією котрих опосередковується їхня особлива

активна роль у процесі, під час якого встановлюються цілі, сенси, котрими має бути наповнена життєдіяльність, та реалізуються найбільш важливі мотиви. Досліджуючи явища травматичного досвіду чи травматичної ситуації, вчені встановлюють, чим вони різняться, емпіричним шляхом з'ясовують суть їхніх відмінностей, завдяки чому науковці можуть дати оцінку сутності, яку містить травматичний досвід як такий.

Список використаних джерел:

1. Копієвська О. Р. Еволюція поняття «травматичний досвід»: культурологічний аспект. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. № 3. 2024. С. 3–13.